

PRATARMĖ

Terminas *lyčių studijos* (gender studies) susiformavo devintajame XX a. dešimtmetyje, kai Šiaurės Amerikos universitetuose buvo steigiami fakultetai ir katedros, o Vakarų Europoje kūrėsi asociacijos ir mokslo tyrimo centrai, nagrinėjantys šią tematiką. Lyčių studijos tapo moterų studijų, kurios atsirado dešimtmečiu anksčiau ir tuo metu jau buvo įgijusios statusą akademinėje bendruomenėje, nuosekli tąsa.

Šiuos pokyčius nulėmė kelios priežastys. Juos skatino akademinio feminizmo ir politinės praktikos raida, moterų studijų objekto prasiplėtimas (suvokimas, kad moterų patirtis apibrėžia ne tik su lytimi, bet ir su rase, etniškumu, amžiumi, seksualine orientacija susiję tapatybės aspektai) ir permainingos pačios feministinės metodologijos, kuri pamažu atsiribojo nuo esencializmo (išskirtinės moteriškos esmės paieška) ir įsisavino postmodernizmui ir postfeminizmui būdingas vertinimo perspektyvas.

Lyčių studijų raidą skatino siekis išvengti ideologinio, intelektualinio uždaro (vienintelio „teisingo“ būdo kalbėti apie moterį) ir noras nagrinėti lyčių problematiką dialogu, rekonstruojant istorinę šios sąveikos formų įvairovę ir evoliuciją.

Lietuvoje moterų / lyčių studijų istorija įkorpė į antrąją dešimtį ir papildė margą ir įvairialypę moterų, feminizmo, lyčių studijų žemėlapi, kuris apėmia Šiaurės Amerikos, Australijos žemynus, Vakarų, Centrinės, Rytų Europos regioną. Mūsų šalyje, kaip, beje, ir kituose kraštuose, būtų sunku nubrėžti tikslią moterų ir lyčių studijų takoskyrą, nes abiejų disciplinų diskursuose glaudžiai susipina seksualumo, rasės ir etniškumo, negalios, senėjimo, išsilavinimo ir darbo, profesinės ir kultūrinės reprezentacijos, politikos, medicinos aspektus nagrinėjantys klausimai, svarbūs tiek moterų, tiek vyrų patirčių analizei.

Kita vertus, beprasmiška analitines pastangas atriboti, atidalyti ar net supriešinti tada, kai visuomenėje vykstantys pokyčiai reikalauja vis daugiau intelektualinių išteklių šiems procesams tirti, įvertinti. Juolab kad feminizmo teorijos išvalgos, paremtos suvokimu apie hegemoninio vyriškumo dominavimą, lyčių tvarkos sąlygotą moterų ir vyrų padėties asimetriją, moterų ir *kitokių*, normos neatitinkančių vyriškumų socialinę atskirtį, išlieka reikšmingas tyrimų atspirties taškas nagrinėjant tiek moterų, tiek lyčių studijas.

Svarbus moterų ir lyčių studijas suartinantis, o kartu tradicinių disciplinų kontekste jas išskiriantis bruožas yra siekis derinti akademinis ir praktinius aspektus, ieškoti būdų, kaip tyrimų projektus susieti su gyvenimo realijomis ir kartu tobulinti analitinius metodus, į socialinius, humanitarinius diskursus integruojant kultūrinę moterų ir vyrų patirčių įvairovę. Nuoseklus šios nuostatos įgyvendinimas laiduoja ne tik naujos, besiformuojančios disciplinos gyvybingumą. Ji svarbi ir pačios visuomenės raidai, nes padeda ieškoti atsakymų į svarbius socialinius klausimus, susijusius su politinio atstovavimo disbalansu, darbo rinkos segregacija lyčių požiūriu, smurtu, socialine atskirtimi, kultūrine reprezentacija ir t. t. Todėl sėkminga lyčių studijų plėtra – konferencijų, seminarų, kūrybinių dirbtuvių, diskusijų organizavimas, publikacijų rengimas, tyrimų centrų ar grupių steigimas, įvairių akademinų programų rengimas ir naujų kursų ar modulių integravimas į jau egzistuojančias studijų programas – turėtų būti visuomenės reikmėms atvirų akademinų institucijų prioritetas.

Margarita Jankauskaitė